

*Ба Шурои диссертатсионии
6D.KOA-029 назди Донишгоҳи
миллии Тоҷикистон (734025,
Ҷумҳурии Тоҷикистон, ш.
Душанбе, хиёбони Рӯдакӣ, 17)*

Такризи

муқарризи расмӣ, доктори фалсафа (PhD), муаллими калон Саидзода Далер ба диссертатсияи Саидова Ситора Назаровна дар мавзӯи “Зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон ва роҳҳои ҳалли онҳо” (таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ) барои дарёфти дараҷаи илмии номзоди илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 09.00.11 - фалсафаи иҷтимоӣ

Мавзӯе, ки дар диссертатсияи Саидова Ситора Назаровна мавриди таҳқиқ қарор дода шудааст, аз оғози ташаккули тафаккури фалсафӣ дар маркази таваҷҷуҳи мутафаккирон қарор дошта, дар шароити авҷгирии рақобати давлатҳо ва таъсири он ба ҷумҳуриҳои пасошӯравӣ, аз он ҷумла ба ҳаёти иҷтимоӣ сиёсии Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷанбаҳои навро касб намудааст, ки зарурияти азнавдарккунии муаммои зиддият ва низоъҳои иҷтимоиро тақозо менамояд. Бахусус, чунин таҳқиқот барои ҷомеаи тавсеаёфтаистодаи Тоҷикистон хеле зарур аст, зеро ҷомеаи мо пас аз ба даст даровардани соҳибистиқлолӣ давраи авҷгирии низоъҳои иҷтимоӣ ва ҷанги шаҳрвандии таҳмиро аз сар гузаронд. Дар баробари ин дар диссертатсияи унвончӯ Саидова С.Н дуруст таъкид гаштааст, ки сазовор гаштан ба Ваҳдати миллӣ, амну ризоият маънои онро надорад, ки ҷомеаи Тоҷикистон аз зиддияту низоъҳо халос шуда бошад. Зеро тавре ҷомеашиносони шинохтаи ватаниву хориҷӣ муайян намудаанд зиддият ва низоъ ҳамеша пайгири ҷомеаҳо буда, ҳамеша манбаи ҳаргуна тағйирёбию инкишоф ба ҳисоб меравад. Аз ин лиҳоз муроҷиати унвончӯ ба мавзӯи мазкур сари вақтӣ буда, аз аҳамияти назариявӣ методологӣ ҳолӣ нест. Дар ин робита, муҳимияти мавзӯи диссертатсия, ки мавриди ҷустори илмӣ қарор дода шудааст, бешубҳа мебошад.

Боз як нуқтаи ҷолиби диссертатсия дар он аст, ки талабот ба азнавдарккунии зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ дар давраҳои “туфонҳои инқилобӣ ва фишоровариҳо” меафзояд. Ин ақида муаллифро ба ҳулоса меорад, ки дар замири ҳодисаҳои солҳои 90-уми асри XX дар Ҷумҳурии

Тоҷикистон рух дода, муаммо ва зиддиятҳои иҷтимоӣ иқтисодӣ фарҳангӣ мазҳабӣ ҷойгузин буда, онҳо тамоми соҳаҳои ҳаёти ҷамъиятиро фаро гирифта, онҳоро ба ҳолати номутавозинӣ ва идоранашаванда гирифтور намуданд. Маҳз аз ҳамин сабаб, дар шароити устуворгардонии пояҳои соҳибистиқлолии Тоҷикистон баррасии муаммои зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ аз дидгоҳи назария ва амалияи давлатсозӣ ва ҷомеасозии муосири Тоҷикистон бо мақсади сабақбардорию хулосабарорӣ хеле зарур мебошад.

Баробари ин, бояд зикр кард, ки Саидова С.Н. муаммои зиддиятро, тавре дар боло зикр гашт нафақат вобаста ба тағйирёбиҳои кулии иҷтимоӣ дар ҷомеаи тоҷикистонӣ, балки дар ҳамбастагӣ бо равандҳои пурихтилофи ҷаҳонишавӣ таҳқиқ намуда, муайян намудааст, ки дар сатҳи шуури муқарррӣ ҷараёни ҷаҳонишавӣ кишварҳоро ба ҳам оварда, гӯё, ки рушди онҳоро мусовӣ мегардонад. Аммо воқеият чунин нест, зеро новобаста аз талошҳои ҷомеаи башарӣ, то кунун имконияти пурра пушти сар намудани нобаробарӣҳо дар таъмини дастрасии одамон ба захираҳои моддию маънавӣ ва таъмини ҳадди ақалли зиндагии боадолатона муяссар нагардидааст. Гузашта аз ин, дар натиҷаи амалигаштани сиёсати хости якҷаҳукмронии давлатҳои абарқудрат баҳри таъмини манфиатҳои геополитикиашон марзу бум ва захираҳои моддии давлатҳои нисбатан кучаку заиф ғасб гашта, фарҳанги миллии онҳо поймол карда шуда истодаанд, ки боиси зуҳури беадолатӣ дар муносибатҳои байнидавлатӣ гаштаанд.

Навгонии муҳимми диссертатсияи тақризшаванда аз он иборат аст, ки дар он муаллиф мафҳумҳои «зиддият» ва «низоъҳои иҷтимоӣ»-ро ҳамчун дастгоҳи маърифати ҳаёти ҷомеа таҳқиқ намуда, муайян менамояд, ки маҳз ҳамин падидаҳои иҷтимоӣ имконият медиҳад, ки баробарию нобаробарӣ, мутавозинию номутавозинӣ дар ҳаёти ҷомеаи инкишофёбанда муайян карда шаванд.

Навгонии дигари кор аз он иборат аст, ки консепсияҳои муосири фалсафӣ-иҷтимоӣ дар бораи зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ омӯхта ва тасниф карда шуда, алоқамадии диалектикий зиддият ва низоъ муайян карда шудааст.

Баробари ин, бояд зикр кард, ки Саидова С.Н. муаммои зиддият ва низоъро нафақат вобаста ба тағйирёбиҳои кулии иҷтимоӣ дар ҷомеаи тоҷикистонӣ, балки дар ҳамбастагӣ бо равандҳои пурихтилофи ҷаҳонишавӣ таҳқиқ намуда, муайян намудааст, ки дар сатҳи шуури муқарррӣ ҷараёни ҷаҳонишавӣ кишварҳоро ба ҳам оварда, гӯё, ки рушди

онҳоро мусовӣ мегардонад. Гузашта аз ин, дар натиҷаи амалигаштани сиёсати хости якҷаҳукмронии давлатҳои абарқудрат баҳри таъминни манфиатҳои геополитикиашон марзу бум ва захираҳои моддии давлатҳои нисбатан кучаку заиф ғасб гашта, фарҳанги миллии онҳо поймол карда шуда истодаанд, ки боиси зуҳури беадолатӣ дар муносибатҳои байнидавлатӣ гаштаанд. Дар натиҷаи ковишҳои илмӣ муайян карда шудааст, ки дар замони муосир падидаи зиддият ва низоъ аз шиканҷаи ҳар гуна идеологемаҳо озод гашта, бештар хислати прагматикӣ пайдо намудааст.

Объекти таҳқиқоти диссертатсия зиддият ва низоъҳо дар назарияҳои муосири фалсафаи иҷтимоӣ ва предмети он зуҳури зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон муайян гардидааст.

Дар таҳқиқи мавзуи мазкур саҳми шахсии докталаби дарёфти дараҷаи илмӣ дар таҳқиқот аз он иборат аст, ки ӯ таҳқиқоти худро мустақилона бо истифодаи сарчашмаҳо, адабиёту маъхазҳои илмии ватаниву хориҷӣ анҷом додааст. Муайян кардани масъалаҳои асосии таҳқиқот, коркард ва тафсири маълумоти бадастомада, муқаррароти назариявӣ ва методологӣ, инчунин таҳияи тавсияҳо ва хулосаҳои асоснок дар бораи хусусиятҳои маърифати зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ ва роҳҳои ҳалли онҳо дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон саҳми шахсии муаллифи таҳқиқот ба ҳисоб меравад.

Дар диссертатсия мундариҷа, мақсад ва вазифаҳои раванди пажӯҳиш дуруст муайян карда шуда, дар баёни ғояҳо қоидаҳои мантиқи баёни фикр дуруст риоя карда шудааст.

Сохтори диссертатсия анъанавӣ буда, он аз сарсухан, ду боб, шаш зербоб, хулоса ва рӯйхати адабиёти истифодашуда иборат мебошад.

Боби якуми диссертатсия, “Заминаҳои назариявӣ ва методологии таҳқиқи зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ” ном дошта, дар он таърихи ташаккули ғояи зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ, тағйирёбии шаклҳои зуҳурёбии онҳо дар шароити бунёди ҷомеаи иттилоотӣ ва вусъати нақши субъеутҳои сиёсӣ дар ҳалли зиддият ва низоъҳо мавриди таҳқиқ қарор дода шудаанд. Хулосаи муҳимтарини ин боб аз ин иборат аст, ки дар шароити тағйирёбиҳои глобалии ҷаҳони муосир дар доираи илмҳои ҷомеашиносӣ вазифаи бунёди конструксияи ҷаддиди таҳқиқи муаммои зиддият ва низоъҳои иҷтимоиро тақозо менамоянд, зеро дар шароити рушди бемайлони технологияҳои иттилоотӣ зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ хислати маҷозӣ пайдо намуда дар саҳифаҳои иҷтимоии интернет фаъол гаштанд. Аз ин лиҳоз, диссертант таъкид намудааст, ки муаммои мазкур ба

арзи вучуд намудани идеологияҳои деструктивӣ дар саҳифаҳои инткрнет вобаста буда, он ба ғасби ақлу хуши инслн равона гардидааст.

Яке аз ҷанбаҳои муҳимми ин боби диссертатсия аз ониборат аст, ки дар он дар асоси таҷрибаи сулҳофарини тоҷикон, пеш аз ҳама Пешвои миллат муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қонунмандии вусъати нақши субъектҳои таърихӣ дар ҳалли зиддият ва низоъҳо нишон дода шудааст.

Аз шарҳи пурраи зербобҳои боби якуми диссертатсия худдорӣ намуда, ҳамин нуқтаро зикр менамоем, ки ба истиснои баъзе нуқтаҳои баҳсталаб, ки дар бораи онҳо каме поёнтар қазоват менамоем, ҳадафҳои дар доираи боби якум гузошта шуда, ба даст дароварда шудааст.

Боби дуюми диссертатсия “Таҷрибаи азнавсозии ҷомеаи Тоҷикистон дар соҳаи соҳибистиклолӣ ва имкониятҳои рафъи зиддияту низоъҳои иҷтимоӣ” номгузорӣ шудааст.

Дар зербобҳои диссертатсия таҷрибаи нодири Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба ҳалли зиддият ва низоъ дар ҷомеаи пасошӯравӣ, қабл аз ҳама дар ҷомеаи тоҷикистонӣ, заминаи арзи вучуд намудани парадигмаи нави дарки зиддияту низоъҳои иҷтимоӣ, модел ва технологияҳои нави роҳҳои ҳалли онҳо гашт, ки он барои пешгирӣ ва ҳалли зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ дар ҷомеаҳои муосир аҳамияти амалиро доро мебошанд. Мавриди зикр аст, ки ин таҷрибаи нодир аз тарафи ҷомеаи ҷаҳонӣ ва созмонҳои бонуфузи байналмилалӣ ҳамчун “моделҳои тоҷикӣ”-и ҳалли зиддиятҳои иҷтимоӣ сиёсӣ эътироф гаштааст.

Боз дар диссертатсия нуқтаи асосие қайд карда шудааст, ки имрӯз дар шароити вусъатёбии муборизаҳои мафкуравӣ баҳри амалигардонии манфиатҳои геополитикӣ ва кӯшишҳои қувваҳои муайяни сиёсӣ барои ғасби зеҳни инсон ин мавзӯ ҷанбаҳои нава касб намуда, таҳлили фалсафӣ-иҷтимоӣ он аз пештара дида аҳамияти бештар пайдо намудааст. Дар ин робита, бояд таъкид намоем, ки мавзуи интиҳоб намудаи унвонҷӯ Саидова Ситора Назаровна аз ҷумлаи он муаммоҳост, ки нафақат аҳамияти назариявӣ методологӣ, балки ба амалияи ҷомеа ва давлатсозии муосир вобаста мебошад.

Дар диссертатсия унвонҷӯ барҳақ таъкид намудааст, ки таҷрибаи 32 соли истиқлолияти Ҷумҳурии Тоҷикистон аз он шаҳодат медиҳад, ки ба даст овардани истиқлолият фақат насиби онҳое мегардад, ки худро шинохта ба таърих, фарҳанги миллии худ арҷгузорӣ намоянд, дорон ҷаҳонбинии илмӣ дошта бошанд.

Мавзуи таҳқиқот ба шиносномаи илмӣ 09.00.11 – фалсафаи иҷтимоӣ (илмҳои фалсафӣ) мутобиқ мебошад.

Диссетрант дар рисолаи худ дар фалсафаи баъди классикӣ низ муаммои зиддият дар маркази диққати мутафаккирону муҳаққиқон қарор дошта, он дар доираи концепсияҳои фалсафаи идеализми объективӣ ва субъективӣ ва материализми диалектикӣ кор карда шудааст. Агар идеализми объективӣ амали зиддиятҳоро дар олами “руҳи мутлақ” эътироф намояд, идеализми субъективӣ зиддиятро ба соҳаи тафаккури инсон ва дар концепсияи материализми диалектикӣ (фалсафаи марксистӣ) мавҷудияти зиддиятҳо дар воқеияти айни эътироф намуда, ба таҳқиқи зиддиятҳои иҷтимоӣ муносибати синфӣ зоҳир гашта, онҳоро ба навъҳои антагонистӣ ва ғайриантагонистӣ ҷудо менамоянд.

Дар диссертатсия таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ нишон дода шудааст, ки зиддиятҳои иҷтимоӣ шакли махсуси зуҳури қонуни ягонагӣ ва муборизаи ба ҳам зидҳо дар сатҳи ҳастии иҷтимоӣ буда, он ба фаъолияти мақсадноку бошууронаи инсон, манфиату талабот, мақсаду мароми зиндагии ӯ вобастагӣ доранд. Азбаски талаботу манфиатҳои инсон хислати силсила маротибӣ доранд, зиддиятҳои иҷтимоӣ низ ҳамеша пайгири ҷомеаҳо буда, дар афкори иҷтимоӣ аз ғояи бунёди ҷомеа “бидуни зиддият ва низоъ” даст кашидан зарур мебошад.

Таҳлили диссертатсия имконият медиҳад, чунин хулоса намоем, ки василаи муҳимми ташаккули худшиносии миллӣ манзараи нави ҳаёти маънавии Тоҷикистонро муайян намудааст. Хулосаи муҳимтарини унвонҷӯ чунин аст, ки баъди афкори иҷтимоӣ-фалсафӣ пешин ғояи дар зиддиятҳои иҷтимоӣ ҳузур доштани ду тарафи ба ҳам мутақобилаву мубориза баранда ва дар раванди мубориза ғолиб омадани яке аз тарафҳо ҳукмрон буд. Умуман, аз лиҳози умумифалсафӣ ин ақида дуруст аст. Аммо, модели тоҷиконаи ҳалли зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ нишон дод, ки ин ақида ягона самти афзалиятнок буда наметавонад. Таҷрибаи иҷтимоӣ нишон медиҳад, ки дар зиддиятҳои иҷтимоӣ тарафҳои мутақобиларо ба ғолибу мағлуб ҷудо намудан натиҷаи дилхоҳ намедиҳад.

Дар диссертатсия ҳамаи ин равандҳоро ба ришати қазовати илмӣ кашида шуда, гуногунманзарагии воқеияти ҳаёти имрӯзаи ҷомеаи тоҷикистонӣ, хосатан дар ҷанбаи ваҳдати миллӣ ва худшиносии миллӣ, таъкид гаштааст.

Тавре аз диссертатсия бармеояд унвонҷӯ сатҳи коркарди мавзӯро таҳлил намуда, бурду боҳти онҳоро муайян намуда, мувофиқи он ҳадаф ва вазифаҳои таҳқиқоти худашро муайян намудааст.

Дар муқаддима муҳим будани мавзуи таҳқиқшаванда асоснок карда шуда, сатҳи омӯзиши масъалаҳои баррасигардида таҳлил шудааст.

Ҳамзамон дар ин қисмати кор мақсад, вазифаҳои таҳқиқот, объект ва предмети он, навоариҳои илмӣ ва нуқтаҳои асосии барои ҳимоя пешниҳод шаванда оварда шудаанд.

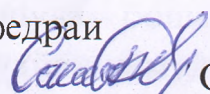
Дар баробари нуқтаҳои ҷолиби илмӣ дар боло оварда шуда, аз назари мо дар кори илмӣ Саидова С.Н. баъзе камбудҳои алоҳида ҷой доранд:

1. Ба андешаи мо, ҳуб мешуд, агар дар асоснокгардони баъзе андешаҳо, маълумотҳо ва маводҳои муҳаққиқони муосири тоҷик бештар истифода шаванд.
2. Дар баъзе қисматҳо, масалан дар зербоби дуюми боби якум ифодаи пайдарҳамии фикрҳо дар баъзе ҳолатҳо риоя нашудааст.
3. Дигар масъалае, ки дар диссертатсия маълум гардид таҳрири грамматикӣ ба назар гирифта нашудааст.

Камбудҳои мазкур андешаи мо буда, характери тавсиявӣ доранд, ки ба инобат гирифтани онҳо мазмуни диссертатсияро боз ҳам ғанитар мегардонанд.

Ҳамин тариқ, диссертатсияи Саидова Ситора Назаровна дар мавзӯи “Зиддият ва низоъҳои иҷтимоӣ дар ҷомеаи муосири Тоҷикистон ва роҳҳои ҳалли онҳо” (таҳлили иҷтимоӣ-фалсафӣ), ки барои дарёфти дараҷаи илмӣ номзади илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 09.00.11 -фалсафаи иҷтимоӣ пешниҳод шудааст, ба талаботи пешниҳоднамудаи Комиссияи олии аттестатсионии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон нисбат ба диссертатсияҳои номзадӣ ва бандҳои 31-33 Низомномаи тартиб додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30.07.2021, №267 тасдиқ шудааст, мувофиқат мекунад ва муаллифи он сазовори дараҷаи илмӣ номзади илмҳои фалсафа аз рӯи ихтисоси 09.00.11 - фалсафаи иҷтимоӣ мебошад.

Муқарризи расмӣ:

Доктори фалсафа (PhD), муаллими калони кафедраи таърихи фалсафа ва фалсафаи иҷтимоии ДМТ Саидзода Д. М.

Имзои доктор (PhD) Д.Саидзодаро тасдиқ менамоем:

Сардори раёсати кадрҳо ва корҳои махсуси Тавқиев Э.Ш.
Донишгоҳи Миллии Тоҷикистон

11-05-23